

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Курсова робота

з

економічної теорії

на тему:

«Аналіз впливу рівня заробітної плати на трудову міграцію»

Виконала: студентка гр. ФБс-22

Солодка В.В.

Науковий керівник:

Сліпченко Т.О.

Національна шкала _____

Кількість балів _____

Оцінка ECTS _____

м. Тернопіль – 2017 р.

ПЛАН

ВСТУП

1. Сутність трудової міграції, фактори впливу на стан трудової міграції.
2. Аналіз основних сучасних міграційних процесів та потоків в Україні та світі, вплив заробітної плати на стан трудової міграції в Україні.
3. Напрямки оптимізації трудової міграції в Україні.

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
1. Сутність трудової міграції, фактори впливу на стан трудової міграції	6
2. Аналіз основних сучасних міграційних процесів та потоків в Україні та світі, вплив заробітної плати на стан трудової міграції в Україні	15
3. Напрямки оптимізації трудової міграції в Україні	27
ВИСНОВКИ.....	32
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	35

ВСТУП

Актуальність теми дослідження: дана тема є досить актуальною в наш час, оскільки однією з основних проблем сучасності є міграційний рух населення, який впливає на багато аспектів соціального та економічного життя. Міграція забезпечує реальні вигоди для країн і регіонів, які приймають робочу силу, але відповідно здійснює у країні негативний вплив на економічне та соціальне становище країни звідки виїжджає робоча сила.

Прагнення України до інтеграції у світове господарство та пов'язані з цим проблеми формування економіки відкритого типу вимагають нових підходів до вивчення процесів, які відбуваються на ринку праці. Перехідний період характеризується переміщенням людських ресурсів, яке зумовлене соціальними та економічними чинниками. Трудова міграція досягнула значних масштабів та суттєво впливає на поведінку економічних агентів – учасників ринку праці, змінює принципи їхньої взаємодії, встановлює нові правила та норми, які визначають подальший розвиток суспільства.

Вагомий внесок у вивчення питання інтернаціоналізації робочої сили, теорії і практики перерозподілу робочої сили, нормативно-правових аспектів регулювання міграційних процесів й удосконалення організаційно-економічних механізмів їх регулювання за умов перехідної економіки зробили провідні вітчизняні вчені Д. Богиня, В. Геєць, М.Долішній, С. Злупко, Е. Лібанова, У. Садова, Л. Семів. Дана тема розглядалася і в працях зарубіжних вчених: С. Брю, В. Врума, П. Кругмана, М. Курбатова, Є. Щепанського. Метою курсової роботи є аналіз впливу рівня заробітної плати на трудову міграцію.

Незважаючи на це, сучасний стан ринку праці в Україні є недостатньо вивченим: процеси, які відбуваються в країні, мало досліджуються, вивчення ситуації обмежується поверхневим аналізом існуючої статистичної інформації, недостатньо аналізуються реальні причини та наслідки цих суспільних явищ. Разом з тим, обсяги міграції населення України, нарощування інтенсивності,

залучення до неї значної кількості працівників актуалізують вивчення цього процесу.

Потребує аналізу і проблема ефективного державного впливу на процеси трудової міграції з урахуванням особливостей, історичних передумов формування сфери зайнятості, факторів та форм міграції.

Об'єктом дослідження виступає міграційний рух та трудова міграція.

Предметом дослідження є вплив рівня заробітної плати на трудову міграцію.

Для розкриття даної теми були поставлені такі завдання:

- дати визначення трудовій міграції;
- дослідити вплив заробітної плати на трудову міграцію;
- проаналізувати міграційні процеси в Україні і в світі та шляхи їх оптимізації.

У роботі використано такі методи дослідження економічних явищ: методи узагальнення, аналізу та синтезу, абстрактно-логічного й системного аналізу, метод порівняння, факторний аналіз.

Теоретичною і методологічною основою стали дослідження праці вітчизняних фахівців в галузі міжнародної міграції робочої сили, законодавчі акти. В статті використанні статистичні дані Державної служби статистики, звіту щодо методології, організації проведення та результатів модульного вибіркового обстеження з питань трудової міграції в Україні (2015), Міграційного профілю України (2015). Звіти міжнародних організацій, зокрема Міжнародної організації праці та Міжнародної організації міграції.

1. Сутність трудової міграції, фактори впливу на стан трудової міграції

Природним виявом мобільності людини, мотивованої прагненням до поліпшення умов свого існування, повнішого і надійнішого задоволення своїх потреб, є міграція. Міграція - це соціально-економічне явище присутнє у всіх формаціях і на всіх етапах розвитку країн.

Міграція пов'язана з етнічними, економічними, політико-географічними проблемами, а також з історичним розвитком держави та її громадян. Вона впливає на формування етнічного складу тієї або іншої спільноти, може визначати долю цілих держав. Міграція у перекладі з латинської (*migratio*) означає переміщення, переселення. Переважно під міграцією розуміють такі територіальні переміщення населення, які супроводжуються зміною місця проживання та місця праці (назавжди або на досить тривалий строк) як в межах однієї країни, так і за її межі. У демографічних та демоекономічних дослідженнях термін міграція вживається стосовно таких актів переміщень у просторі, які пов'язані, по-перше, з перетином адміністративних меж населених пунктів, по-друге, із зміною індивідом місця проживання назавжди або на певний строк [1, с.194].

До основних міграційних потоків, які впливають на формування ринків праці України і регіонів, відносяться:

- маятникова трудова міграція. Як правило, в ній беруть участь жителі приміських територій, що входять в агломерацію і здійснюють щоденні трудові маятникові міграції;
- міжрегіональна міграція відображає рух населення з одного регіону в інший у межах України. При цьому територіальний рух людських ресурсів може відбуватися у формі як трудової міграції (без зміни постійного місця проживання), так і безповоротної міграції (на постійне місце проживання);
- міграція робочої сили за межі країни (зовнішня міграція). Зовнішні мігранти можуть переїжджати як на постійне місце проживання, так і з

метою здійснення тимчасової трудової діяльності (іноземна робоча сила).

Названі вище потоки мігрантів є вагомим чинником структури пропозиції робочої сили в регіонах та Україні в цілому.

На процес міграції виливають різноманітні чинники: психологічні, моральні, соціальні тощо. Спочатку відбувається загострення причин, що спонукають людину до міграції, під дією зовнішніх або внутрішніх чинників. Далі послідовно розгортаються етапи міграції: формування мотиву, пошук оптимального рішення, дії, зміни, реакція і вплив мешканців нового місця переселення на дії мігранта. У спрощеному вигляді схему міграції зображено на рис. 1.1.

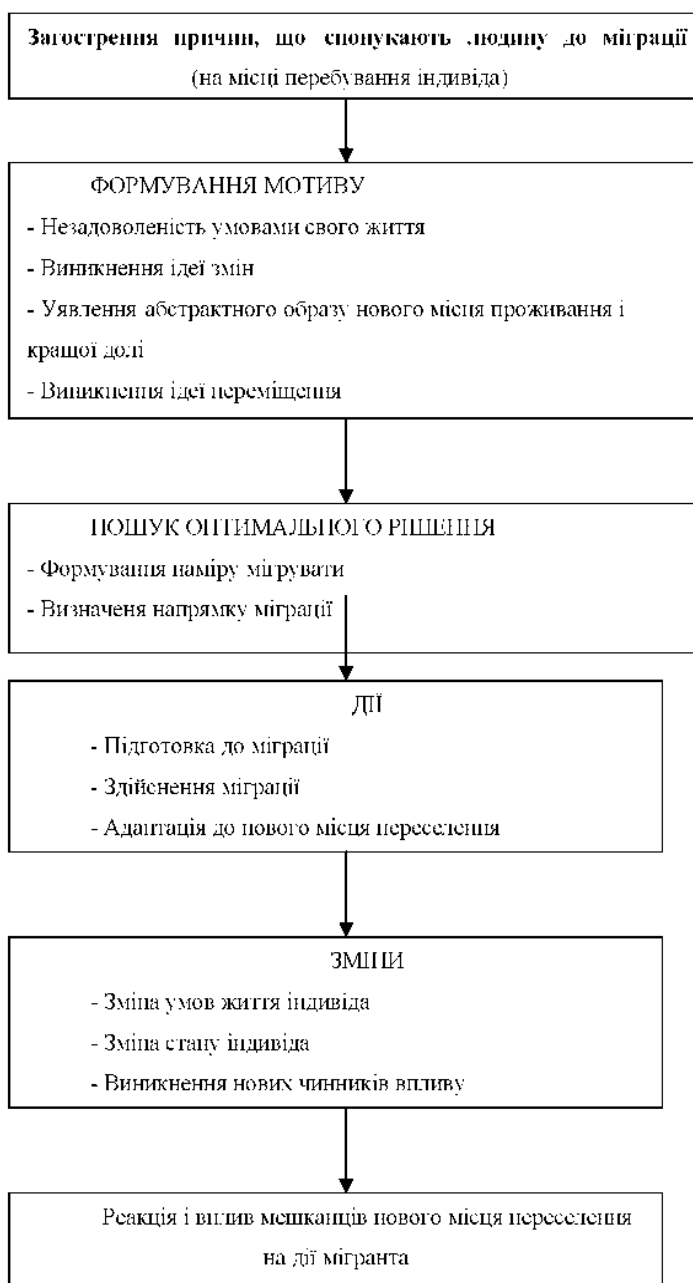

Рис.1. 1. Спрощена схема міграції [1 с.195]

Питома вага осіб, які хоча б раз у житті змінювали місце проживання в чисельності сільського населення цих областей більша або майже дорівнює відповідним показникам міського населення, а інтенсивність міграційного обороту в після переписному періоді у селах значно вища, ніж у містах.

Постійні внутрішні міграції в Україні переважно відбуваються між населеними пунктами. Так, близько 40 % припадає на переселення з малих міст у великі, 30 % — на переїзд із села в місто, 15 % — з міста в сільську місцевість і тільки 10 % — між селами (Рис. 1.2). Близько 70 % усіх внутрішніх мігрантів переселяються в межах своїх областей.

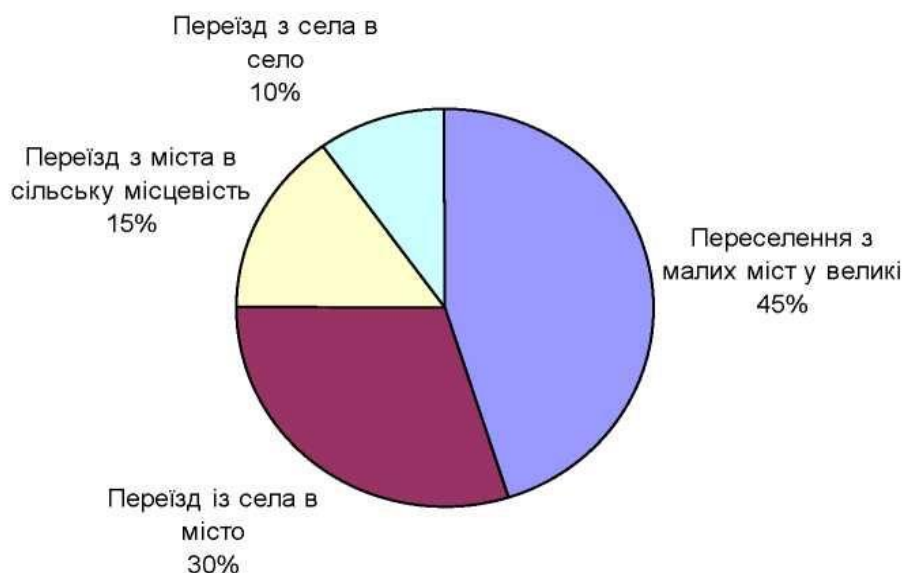

Рис 1.2. Напрямки внутрішньодержавних міграційних процесів[1 с.196]

Структуру загальних міграційних потоків їх питому вагу, з якої наочно можна уявити її кількісний і якісний характер (орієнтовно, тому. Що ці пропорції змінюються, хоча і у відносно невеликих розмірах), дано на рис. 1.3. На даний час, розроблено ряд теорій які пояснюють причинно-наслідковий зв'язок міграції робочої сили. За їх допомогою на макрорівні поєднуються масштаби, напрями, інтенсивність різних міграційних потоків між регіонами за параметрами соціально-економічного розвитку території (заробітною платою, рівнем зайнятості, розмірами капіталовкладень, житловими умовами, числом робочих місць та ін.).

На мікрорівні вивчається міграційна реакція окремих індивідів, сімей або домогосподарств на зміну тим чи іншим показникам умов життя, важливим з точки зору прийняття рішень на міграцію.

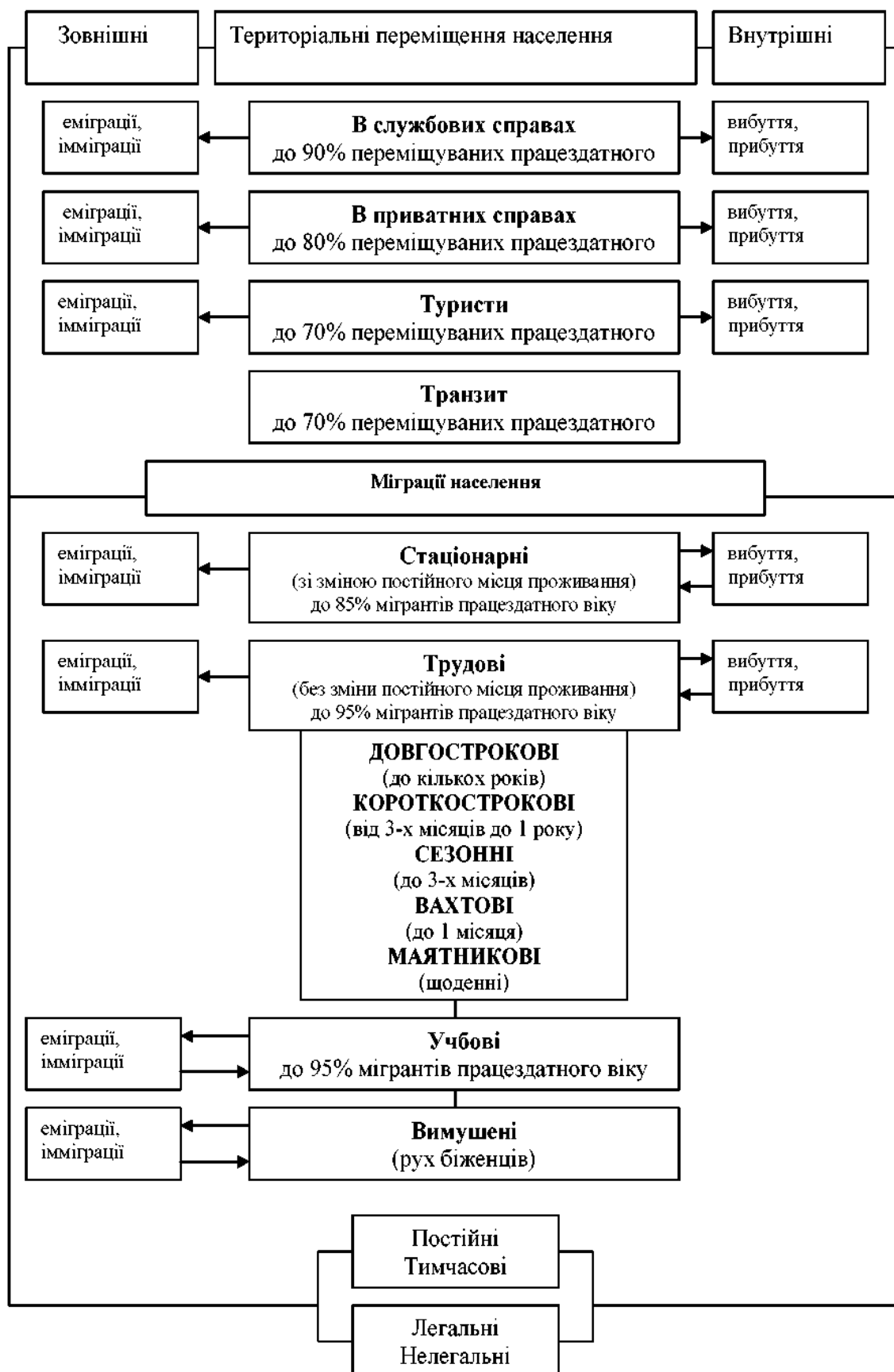

Рис. 1.3. Структура територіального руху населення в Україні [1 с.197]

Україна є однією з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі. Зовнішня трудова міграція стала об'єктивною реальністю сьогодення. Про це свідчить великий потік робочої сили закордон. За даними проекту Держкомстату України "Обстеження трудової міграції в Україні", з початку 2005 р. до 1 червня 2008 р. за кордоном працювали 1,5 млн. мешканців України, з яких майже 1,3 млн. перебували за межами України з метою трудової діяльності з початку 2007 р. до 1 червня 2008 р. Загалом трудові мігранти становлять 5,1% населення України працездатного віку, у т.ч. мігруючі за останні 1,5 року - 4,4%. Відповідно до доповіді Світового банку «Міграція і грошові перекази» в 2011 році, основні країни в які іммігрували громадяни України, це - Росія, Польща, США, Казахстан, Ізраїль, Німеччина, Молдова, Італія, Білорусія, Іспанія [3]. Скорочення попиту на робочу силу в Україні (що є одним із наслідків глобальної фінансово-економічної кризи) штовхає наших громадян на пошуки роботи за її межами. Також серед чинників масової еміграції українського населення можна виділити наступні: велика різниця умов життя і рівня заробітної плати в Україні та країнах Заходу; відсутність перспектив професійного зростання для багатьох талановитих українців; економічна нестабільність у країні; відсутність безпеки громадян, невпевненість у майбутньому, погіршення показників рівня та якості життя.

Як бачимо, формування міграційних потоків відбулося іще в кризових умовах перехідного періоду за наступних факторів: низька заробітна плата, зростання безробіття та вимушена неповна зайнятість, поширення бідності, високий рівень майнового розшарування населення.

З початком економічного зростання 2004 р. поліпшилася і ситуація на ринку праці: помітно знизилася рівні безробіття та вимушеної неповної зайнятості, різко зменшилася заборгованість із виплати заробітної плати, підвищився рівень забезпечення населення товарами довготривалого користування. Однак більшість показників соціально-економічного розвитку все ще далекі від європейських стандартів, значним залишається розрив у рівнях оплати праці в Україні й зарубіжних країнах (особливо в перерахунку на

іноземну валюту за офіційним курсом), що спонукає українських громадян шукати роботу за кордоном та здійснювати грошові перекази в Україну. Так, за 2010 рік мігранти переказали в Україну близько 5,3 млрд. дол. В цілому, тенденція проявляється в тому, що в Україну надходить грошей в 25 разів більше ніж витікає з країни [3]. Трудова міграція має як негативні, так і позитивні риси. Серед позитивних рис зазвичай називають зменшення напруги на місцевому ринку праці та підвищення добробуту домогосподарств мігрантів.

Для більш наочного представлення тенденції міграції населення України за даний період зображені на рис. 1.4.

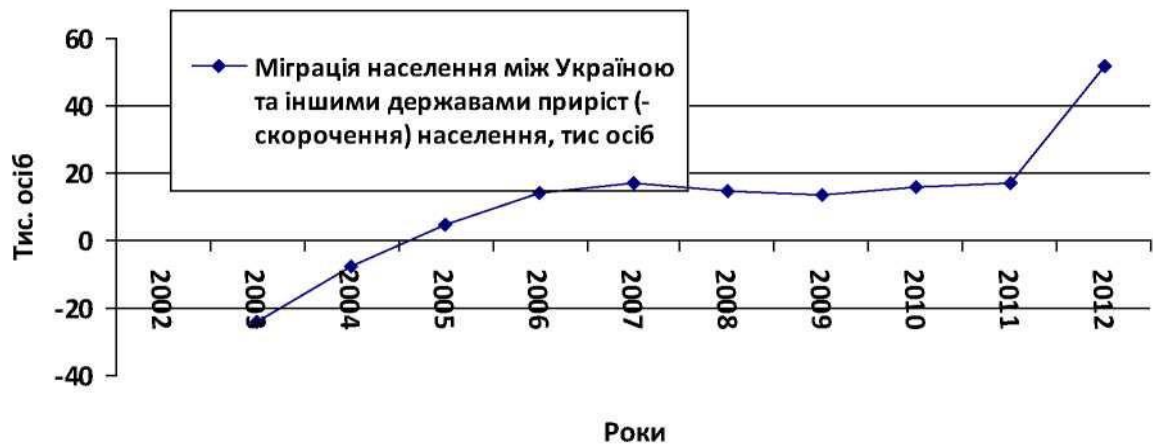

Рис.4. Міграція населення між Україною та іншими державами[1 с.198]

Зовнішня трудова міграція здійснює сприятливий вплив на розвиток ринку праці в Україні. За умови неможливості зайнятості за кордоном рівень безробіття в Україні у I половині 2008 р. був би в 1,5 рази більшим від фактично зафіксованого. За даними обстеження Держкомстату, у середньому трудовий мігрант заробляв у 2007 році 817 доларів США на місяць, що майже втричі вище від середньомісячної заробітної плати в Україні. Значна частина цих коштів потрапляє на батьківщину неформальними каналами - передаються через знайомих, водіїв транспортних засобів або привозяться власноручно.

Враховуючи прискорення динаміки руху населення, збільшення кількості інформації, бурхливий розвиток НТП, удосконалення засобів контролю за рухом населення, а звідси — непропорційне зростання факторів мобільності та потреб поряд зі зменшенням фактора стабільності, можна припустити, що при

визначенні сутності міграції доцільно керуватися етимологічним змістом цього терміна й враховувати його основний параметр — зміну особою координат свого перебування. Через відсутність механізму впровадження і розробки міграційної політики протягом майже десятиліття, і, як наслідок, відсутність серйозної роботи та результатів в цій сфері, перед Україною постає багато викликів і завдань, спричинених міграційними процесами, які всі одразу неможливо буде розв'язати, особливо за українських реалій.

Розташована на східному кордоні Європейського Союзу, Україна мимоволі стає притулком для тисяч мігрантів, які прагнуть дістатися до країн Західної Європи, в пошуках кращих умов життя, чи шукають притулку в самій Україні. Географічне положення України обумовлює великі транзитні потоки через країну, а посилений контроль над міграційними потоками з боку ЄС зупиняє мігрантів в Україні, таким чином відбувається їх накопичення на території України.

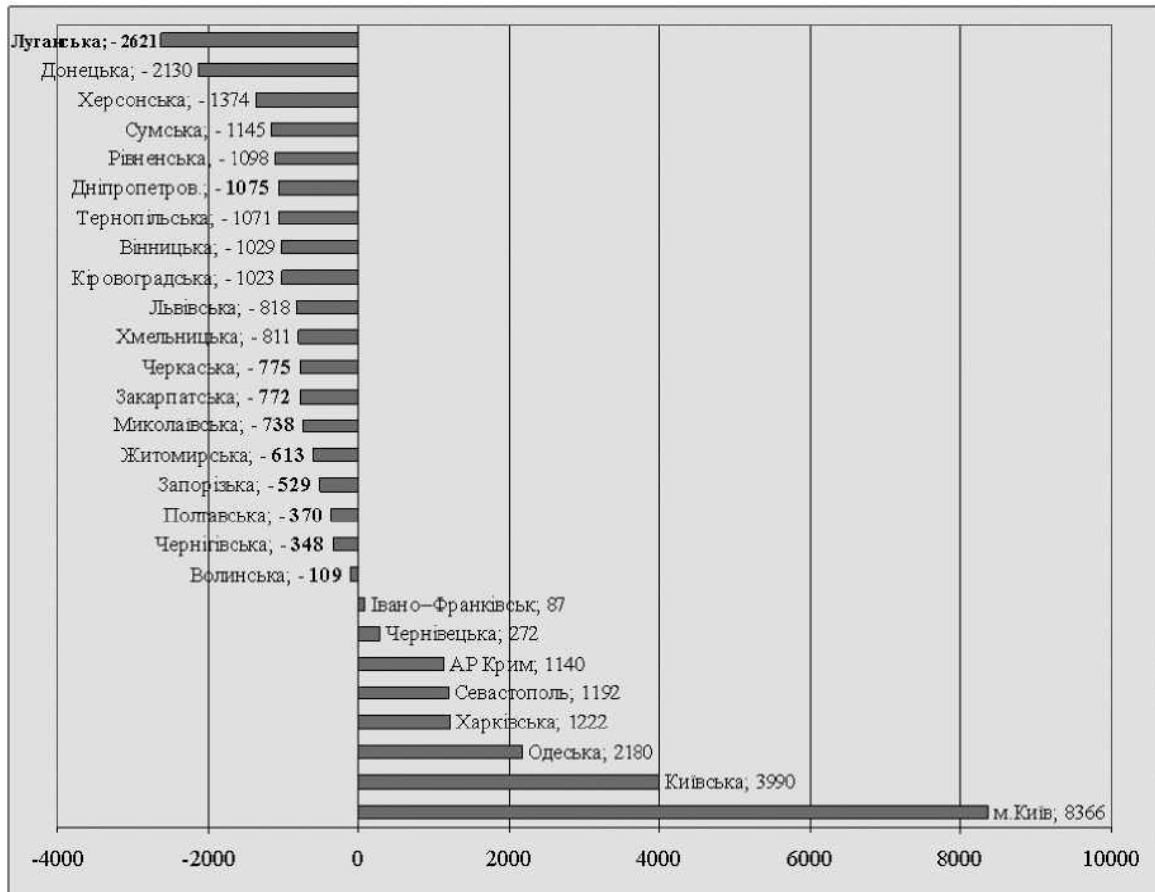
Трудова міграція, як один із наслідків переходу до ринкової економіки, набула в Україні загрозливого масштабу. Недостатня кількість робочих місць із прийнятною заробітною платою і низький рівень соціальних гарантій призвели до того, що певні категорії наших співгромадян виїхали, шукають місця докладання праці за кордоном чи в інших регіонах нашої держави.

Природно, що ринок праці дає можливість шукати роботу там, де за неї більше платять. Якщо, наприклад, українському висококваліфікованому фахівцю не вистачає грошей, які він заробляє в Україні, то він вимушений виїжджати на роботу в зарубіжжя або в інші регіони країни. Це зумовлюватиме його потребу в одержанні відповідного статусу і захисту як в межах України, так і поза її кордонами. В країнах Західної Європи ці процеси легалізовані: словаки, чехи або поляки працевлаштовуються в інших країнах легально і, працюючи в Австрії, Німеччині, Франції або Великобританії, мають правовий і соціальний захист.

Міграція населення спричинила цілу низку негативних суспільних явищ, що відбилося на соціальному статусі держави. Ускладнилося функціонування такого соціального інституту як сім'я. В умовах, коли її члени «розкидані» по

різних країнах, різних регіонах нашої країни, сім'ї складніше зберігати своє значення для суспільного життя.

Відстежена зміна чисельності населення за регіонами України за рахунок міжрегіональної міграції (див. рис. 1.1).

Рис. 1.1. Зміна чисельності населення за регіонами України у 2010 р. за рахунок внутрішньої міграції, осіб [2, с. 38].

Наведені дані дозволяють стверджувати, що у більшості регіонів сальдо міграції населення мало від'ємне значення (найбільше у Луганській області - 262 особи).

Відсутність регулювання та контролю міграційних процесів спричинює накопичення та загострення проблем. В Україні вже тепер гостро постають проблеми трудової міграції, демографічної кризи, відпливу за межі території України висококваліфікованих працівників. Деякі проблеми поки що існують на латентному рівні, але їхнє загострення — це лише питання часу. Аналізуючи досвід західних країн, можна вже зараз зробити певні висновки та вжити відповідних заходів.

Отже, проблеми які нині постають перед Україною внаслідок активізації міграційних процесів можна поділити на проблеми економічного, соціального та культурного характеру.

2. Аналіз основних сучасних міграційних процесів та потоків в Україні та світі, вплив заробітної плати на стан трудової міграції в Україні

Революційні події 2013 року, війна й зовнішня агресія позначилися на всіх без винятку сторонах життя українців, не могли не вплинути на їхню міграційну поведінку. Тим більше, що міграція – реактивний процес, який реагує на економічні та політичні зміни, причому не лише в країні походження, а й в країнах, куди спрямовується міграційний потік.

Внаслідок глибокої економічної кризи країна втратила привабливість для іммігрантів, натомість еміграція активізувалася. Упродовж наступного десятиліття сальдо міграції набуло від'ємного значення і в 1994-2004 рр. перевищило 700 тис. Лише 2005 р. статистика зафіксувала невелике додатне сальдо міжнародних міграцій, що співпало із певним пожвавленням економіки. Разом з тим варто зауважити, що статистика міграції на основі інформації про реєстрацію/зняття з реєстрації за місцем проживання не вповні відображала дійсні масштаби виїзду українців за кордон.

Справа в тому, що фіксоване статистично скорочення виїзду для постійного проживання, що згідно законодавству відбувався за певними процедурами і підтверджувався документально, спостерігалось на фоні наростання трудової міграції за кордон, тобто частково сезонних, проте частково й більш тривалих поїздок з метою працевлаштування в зарубіжних державах, які, однак, більшістю мігрантів розглядалися як тимчасові, зняттям з реєстрації за місцем проживання не супроводжувалися і, відповідно, статистично не обліковувалися.

Є підстави вважати, що, як і у попередній період, незначні втрати населення внаслідок офіційно оформленого виїзду для постійного проживання в зарубіжних країнах насправді означають, що більшість еміграції відбувається без відповідної реєстрації. Вже упродовж майже двадцятирічного періоду міграція з метою працевлаштування є найбільш масовим і соціально та економічно значущим міграційним потоком в Україні. Оцінити її обсяги можна

основі результатів періодичних опитувань населення, що проводяться Державною службою статистики. Останнє з них датується 2012р. (опитано 22 тис. домогосподарств, зібрано інформацію про 48 тис. працездатного населення по всій території України). Згідно з його результатами, впродовж двох з половиною років до проведення обстеження (с 1 січня 2010 р. по 17 червня 2012 р.) хоча б раз на роботу за кордон виїздили 1,2 млн. українців. Разом з тим, обстеження не охоплювало осіб, які виїхали до 2010 р. і протягом періоду спостереження в Україну не поверталися. Крім того, інформація про відсутність надавалася членами їхніх домогосподарств, які залишаються в Україні. Іншими словами, обстеженням не могли бути охоплені мігранти, які виїхали всією сім'єю, або встигли перевезти сім'ю за кордон. Звідси, реальна чисельність трудових мігрантів з України більша за наведену цифру.

Масштабність трудової міграції українців напряму пов'язана з економічним становищем країни.

У 2014 р. економічна ситуація внаслідок війни та зовнішньої агресії значно погіршилася, стагнація переросла в глибоку кризу. Промислове виробництво за підсумками року скоротилося на 10,7%. Поквартальне падіння ВВП (в постійних цінах в процентах до відповідного кварталу попереднього року, без урахування тимчасово окупованої території) становило в першому кварталі – 1,2, у другому – 4,6, в третьому – 5,3%, а у четвертому кварталі 2014 р. – 14,8%.

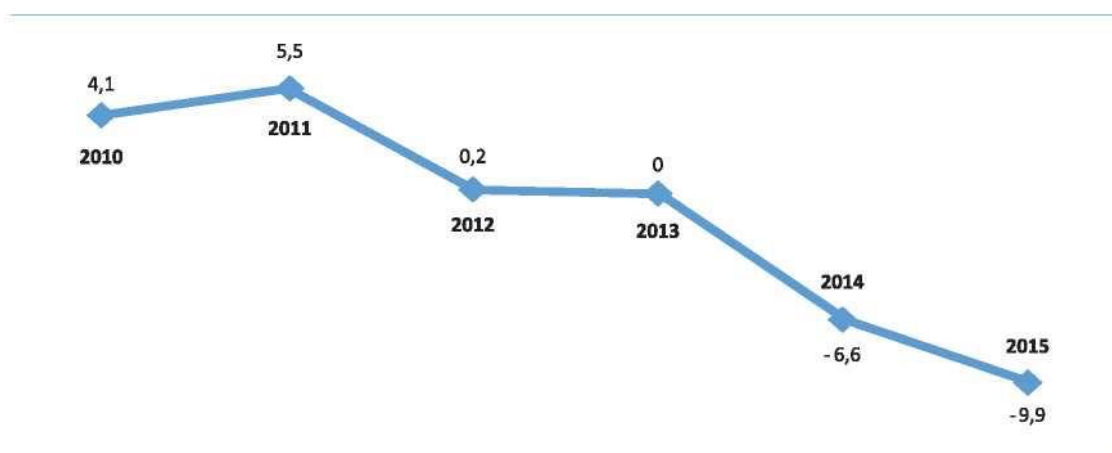

Рис. 1. 1. Реальний ВВП України, зміни у процентах до попереднього року, 2010-2015 рр.

Стан економіки закономірно позначилося на добробуті населення. Хоча номінально середня заробітна платня в 2014 р. зростала, проте інфляція, яка сягнула майже 25% і в 2015 р. продовжувалася з новою силою, призвела до її реального падіння. Середня реальна зарплатня в грудні 2014 р. становила лише 86,6% від рівня грудня 2013 р. Відбувалося стрімке подорожчання комунальних послуг, вартості проїзду на транспорті, ліків, продуктів.

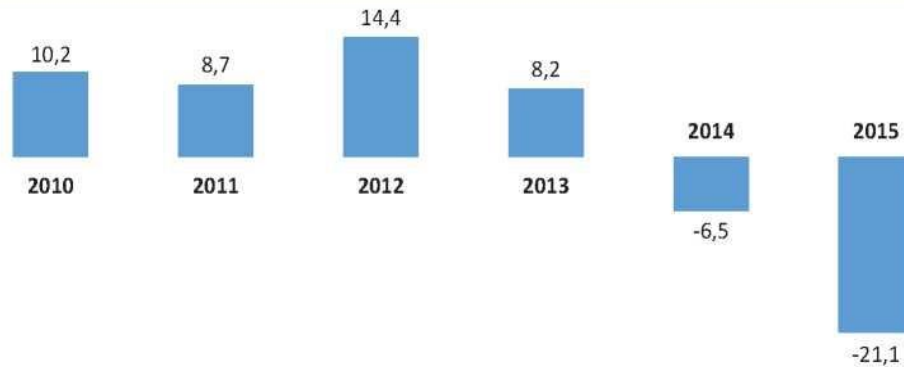

Рис. 1.2. Динаміка середньомісячної реальної заробітної плати в 2010-2015 рр. у процентах до попереднього року[4, с. 6]

На початку 2015 р. статистика зафіксувала зменшення уже не лише реальної, а й номінальної зарплатні в багатьох галузях. Тому в лютому 2015 р. реальна зарплата впала до 82,2% показника для лютого 2014 р.

При цьому варто підкреслити, що понад 60% працівників у 2014 р. отримували заробітну плату нижче середнього рівня, а 5,2% - нижче прожиткового мінімуму, який до того ж є очевидно заниженим.

До цього треба додати, що враховуючи вкрай скрутну економічну ситуацію мінімальна заробітна плата та мінімальна пенсія заморожені, а разом із ними й всі соціальні виплати, які вираховуються від цих показників. Прийнято рішення про обкладання податком пенсій, які перевищують розмір трьох мінімальних зарплат, а також про невиконання 15% пенсії працюючим пенсіонерам.

За такої ситуації все більше українців опиняються за межею бідності. Бідних в Україні, за оцінками, не менше 25% (за національним критерієм бідності, що становить 75% медіанних доходів). В нинішній ситуації

спостерігається ще й таке явище як нові бідні. Тобто люди, які втратили майно і заощадження в результаті війни, внутрішні переміщені особи, а також мешканці районів, постраждалих від військових дій (Рис.1.3) [4, с. 9].

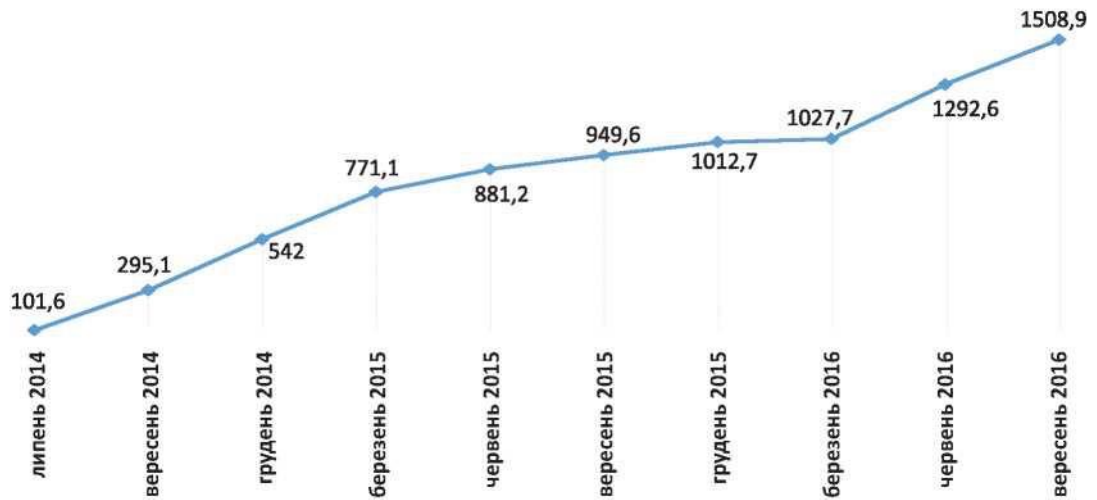

Рис. 1.3. Оперативна інформація про переселення з Криму та непідконтрольних територій Донбасу до інших регіонів, тис. осіб, 2014-2016 рр.

Не лише за рахунок внутрішніх переміщених осіб зростає чисельність українців, позбавлених можливості власною працею забезпечити собі отримання хоча б мінімальних доходів. Рівень безробіття (за методологією МОП) збільшився з 7,3% в 2013р. до 9,3% в 2014 р. Причому рівень безробіття молоді до 24 років сягнув 23%. Зростає й такий показник як рівень зареєстрованого безробіття: на 1 березня 2015 р. на обліку у Державній службі зайнятості перебували 521,3 тис. громадян, тоді як середньорічний показник у 2014 р. становив 460 тис.

За даними загальноукраїнського соціологічного моніторингу, який щорічно проводиться Інститутом соціології НАН України, в 2014 р. 85,5% українців вважали, що знайти пристойну роботу, тобто таку, яка відповідала б їхньому рівню кваліфікації і забезпечувала достатній заробіток, в населеному пункті, де вони проживають, вкрай складно (в 2008 р. та думали 74% респондентів). А на думку 60% опитаних, важко знайти не лише пристойну, а й будь-яку роботу (в 2008 р. таких було 38%).

Таким чином, різке скорочення доходів населення, падіння рівня життя та поширення бідності з новою силою висуває перед багатьма українцями

проблему виживання. В 1990-ті роки важливою стратегією її розв'язання стала трудова міграція за кордон, що спричинило швидке поширення цього явища. За нинішніх умов, враховуючи набутий населенням досвід трудової міграції, а також потужні соціальні мережі, що склалися завдяки двадцятиріччю її розвитку, до такої стратегії може вдатися значна кількість українців. За даними того ж соціологічного моніторингу 2014 р., найближчим часом готові виїхати на заробітки за кордон 7,4% опитаних (2008 р. – 6,2%), про еміграцію для постійного проживання розмірковують понад 15% респондентів.

Поряд із наростанням обсягів у найближчій перспективі вірогідні зміни деяких суттєвих характеристик трудової міграції. Передовсім можна передбачити її подальшу географічну переорієнтацію. Традиційно, із зрозумілих причин, найважливішим партнером України з обміну населенням була Росія. Російсько-український міграційний коридор належить до числа найінтенсивніших у світі. Саме до Росії спрямовувався й найчисленніший потік тимчасової трудової міграції з України. За даними обстеження Держстату України з питань трудової міграції 2008 р., в Росії працювали приблизно половина працівників-мігрантів. Разом з тим, дані аналогічного обстеження 2012 р. показали, що, хоча Росія залишалася основною країною призначення, її частка скоротилася до 43,2%. Натомість зросло значення країн Європейського союзу, передовсім Польщі (з 8% в 2008 р. до 14,3% в 2012 р.) рис. 1.4.

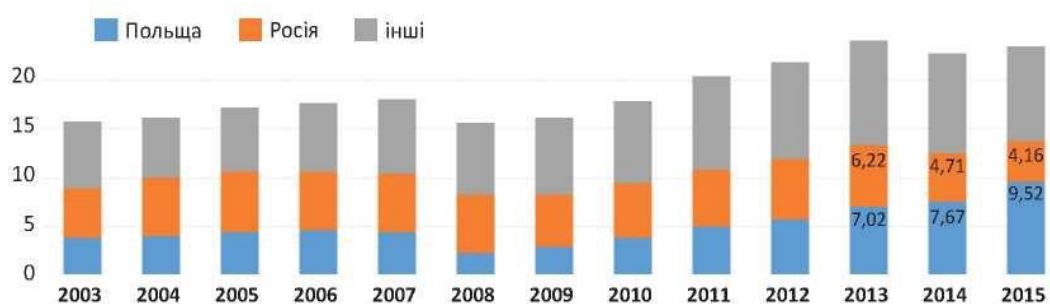

Рис. 1.4. Кількість перетинів державного кордону громадянами України у напрямі виїзду у 2003-2015 рр., млн. разів[4, с. 10].

Частина трудових мігрантів, які їздили на роботу до Росії, може переорієнтуватися на інші пострадянські країни, передовсім Білорусь та Казахстан. Тим більше, що ці країни втрачають частину власних працівників внаслідок вільного пересування робочої сили в рамках Митного союзу. Таку

можливість підтверджують і дані всеукраїнського соціологічного моніторингу, що проводиться Інститутом соціології НАНУ. У 2014 р. у порівнянні з 2008 р. вдвічі менше респондентів, які б хотіли б виїхати із населеного пункту, де проживали, висловили бажання поїхати до Росії, водночас частка бажаючих виїхати в інші пострадянські держави, хоча й незначна, зросла тричі.

Однак особливо помітно серед українців, як свідчать відповіді респондентів, зросла орієнтація на виїзд за межі колишнього СРСР, чому є кілька причин. По-перше, заробітки в європейських країнах суттєво вищі, ніж в Росії, по-друге, порівняння умов життя та праці, рівня гарантій трудових прав також не на користь Російської Федерації.

Здебільшого вона завдячує трудовій міграції. Лише протягом 2013 р. в європейських країнах громадянам України було оформлено 236 тис. дозволів на перебування, тобто більше, ніж громадянам будь-якої іншої країни. 64,7% з них, або 151,7 тис., були видані для працевлаштування. Зазначимо, що загалом для іноземців з третіх країн працевлаштування було причиною для оформлення лише кожного п'ятого дозволу (22,7%) рис. 1.5.

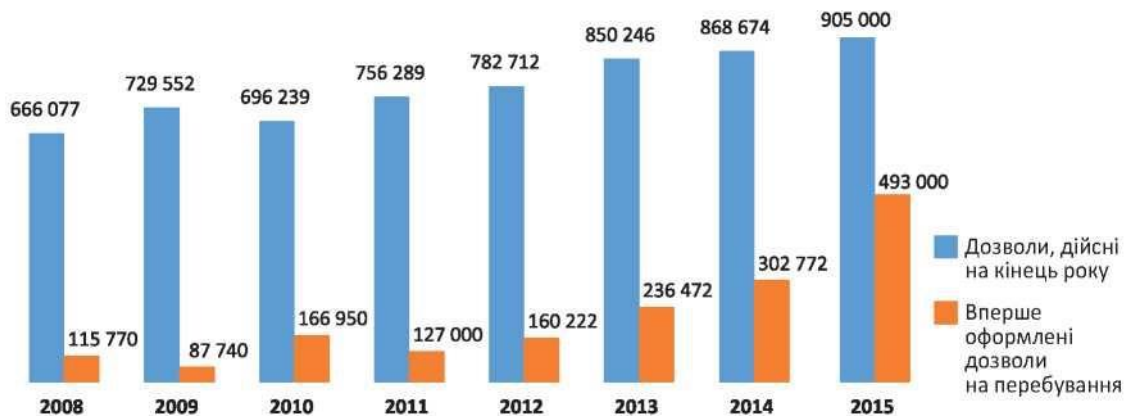

Рис. 1.5. Чисельність вперше оформлених та чинних на кінець року дозволів на перебування громадян України в країнах ЄС, 2008-2015 рр.[4, с. 12].

Треба зауважити однак, що висновок про скорочення трудової міграції до Росії і прискорення переорієнтації трудового міграційного потоку на Захід стосується більшості населення України, проте не мешканців окупованих територій, де ситуація кардинально інша. Для останніх виїзд на роботу до Росії є єдиною можливістю. Саме з них, очевидно, рекрутуватиметься й основний склад переселенського потоку в сусідню країну. Війна і агресія, з одного боку,

гальмує трудову міграцію до Росії, проте з іншого – сприяє її продовженню із східних регіонів України, переважання населення яких на цьому напрямі переміщень в найближчому майбутньому буде ще більш виразним, ніж раніше.

Рис. 1.6. Основні країни призначення трудових мігрантів з України[4, с. 13].

Навіть якщо йдеться про вимушену міграцію і працевлаштування не було причиною виїзду, для того, щоб жити, потрібно працювати. Причому відповідно до російського законодавства оформлювати спеціальні дозволи на працевлаштування шукачам притулку не потрібно. Таким чином, армія іноземних працівників в Росії значно поповнилася за рахунок вимушених мігрантів з України.

У разі нормалізації ситуації на Сході України частина з них повернеться додому, проте частина – залишиться для тривалого, а також постійного проживання в Росії. Вона буде тим більшою, чим тривалішим і жорстокішим буде конфлікт, значнішими викликані ним руйнування. За даними ФМС Росії, з заявою щодо участі у державній програмі сприяння добровільному переселенню співвітчизників упродовж останнього року звернулися 93,2 тис. громадян України (разом із членами сімей), із заявою щодо набуття громадянства РФ - 76 тис. Якщо порівняти ці цифри з показниками 2013 р. (в рамках програми сприяння переселенню співвітчизників в 2013 р. прибули 34,7 тис. осіб), то виходить, що саме за рахунок війни в Україні досягнуті значні успіхи в залученні переселенців, у чому полягає основне, відповідно до затверджених на найвищому рівні політичних документів, завдання російської міграційної політики.

Попри пов'язане з бойовими діями збільшення виїзду до Росії із Сходу країни, поступову зміну вектору трудової міграції, як і інтенсифікацію трудової міграції за кордон, можна вважати тенденцією розвитку міграційного процесу з України, яка уже проявилася і буде ще виразнішою у найближчому майбутньому.

У складі трудової міграції також вірогідно спостерігатимуться певні зміни. Як і раніше в ній передовсім братимуть участь мешканці західного прикордоння, особи із середнім рівнем освіти, носії робітничих професій,

вихідці із сіл та невеликих міст, де знайти роботу особливо важко. Водночас, логічно припустити, що еміграційні наміри можуть активно проявитися в середовищі людей, яких війна і агресія уже змусили покинути місця попереднього проживання, тобто внутрішніх переміщених осіб. Із цієї когорти вимушено рухливого населення (на початок квітня 2015 р. в Україні було офіційно зареєстровано 1,2 млн. ВПО) рекрутуватимуться додаткові трудові мігранти за кордон. Це тим більше вірогідно, що в місцях розселення, крім невлаштованого побуту, загрози бідності, ВПО стикаються із серйозними труднощами з працевлаштуванням. З одного боку, з їхнім прибуттям тиск на місцеві ринки праці, ситуація на яких й так напружена, посилюється, а з другого, - внаслідок специфічного професійно-кваліфікаційного складу вихідцям із шахтарсько-промислового Донбасу знайти відповідну роботу в інших регіонах України проблематично. Ситуація з ВПО, крім збільшення чисельності трудових мігрантів, призведе до деяких змін у їхньому розподілі за регіонами походження. При традиційному переважанні мешканців Західної України можна припустити збільшення участі у заробітчанських поїздках вихідців із Сходу та Півдня України.

Враховуючи різке падіння добробуту населення, яке торкнулося не лише менш забезпечених верств, а й представників середнього класу, дрібних підприємців, кваліфікованих працівників, можливим є зростання еміграції фахівців. Тим більше, що країни призначення виробили і здійснюють чітку політику залучення висококваліфікованих іммігрантів.

Вплив такої політики на склад трудової міграції з України спостерігався й раніше. Так, проведене Держстатом в 2012 р. обстеження населення хоча й показало, що за освітньо-професійними характеристиками заробітчани поступаються зайнятим в Україні, проте у порівнянні з даними аналогічного обстеження 2008 р. частка трудових мігрантів, які займалися за кордоном кваліфікованою працею, зростає: у 2008 р. серед працівників-мігрантів було виявлено лише 6% таких, які працювали за кордоном як професіонали, фахівці, технічні службовці, проте в 2012 р. ця категорія працівників становила уже 10,8%. Результативність залучення зарубіжними державами фахівців з України

буде ще вищою на фоні скорочення фінансування науки і освітньої сфери в Україні, погіршення умов для творчої праці (див. Рис. 1.7) [4, с. 14].

Рис. 1.7. Сфери зайнятості українських трудових мігрантів за кордоном

Одним із дієвих каналів поповнення трудових та інтелектуальних ресурсів країн призначення за рахунок освічених і талановитих іммігрантів є навчальна міграція. Із певним часовим лагом її також можна розглядати як трудову, оскільки більшість зарубіжних країн останніми роками запровадили привабливі правові засади для виходу на ринок праці іноземців-випускників, надаючи їм можливість працевлаштування за отриманою в країні перебування спеціальністю без будь-яких додаткових дозволів. Колишні іноземні студенти, які завершили навчання, становлять до третини отримувачів «голубих карток».

У контексті подальших перспектив розвитку трудової міграції з України варто вказати, що чисельність громадян, які здобувають освіту за кордоном, швидко зростає. Чисельності студентів-українців відрізняється залежно від країни навчання. Хоча традиційно найбільше українців навчалися в Росії, проте кількість українських студентів тут зменшується. Водночас, з початку століття кількість українських студентів зросла в Польщі у 6 разів, в Чехії - в 22,5 рази, в Італії – в 45 разів, в Іспанії, де на початку століття їх практично не було, - в 152 рази. Іншими словами, особливо стрімко вона зростала в країнах, де внаслідок трудової міграції українців сформувалися численні діаспори, склалися потужні міграційні мережі. Ці чинники діятимуть і в майбутньому. Адже до навчання за кордоном залучаються діти заробітчан, йдеться вже про друге покоління мігрантів. Вони накладатимуться на загальну тенденцію розвитку навчальної міграції, яка, безперечно, й надалі зростатиме, незважаючи на зменшення доходів українців, завдяки широким можливостям для навчання, які надаються країнами призначення, зацікавленими у прибутті молодих талантів.

Прогнозуючи подальший розвиток трудової міграції не можна не враховувати перспективи трансформації частини навчальної міграції на трудову, і то тим більшої частини, чим гіршими будуть умови працевлаштування та кар'єрного зростання молоді в Україні. Це означатиме,

що, крім зростання у структурі трудових мігрантів частки фахівців, можна припустити також і збільшення серед них питомої ваги молоді.

Стрімке зростання чисельності українських студентів передовсім в країнах, куди спрямовується значний заробітчанський потік, може свідчити також про формування ще однієї вартої уваги тенденції, яка визначатиме подальший розвиток трудової міграції з України. Йдеться про об'єднання сімей трудових мігрантів за кордоном. Ця тенденція вже проявилася під впливом світової фінансово-економічної кризи, коли дорослі діти заробітчана, оплата навчання яких була чи не основним мотивом виїзду батьків на роботу за кордон, опинилися в Україні без перспектив пристойного працевлаштування. Це спонукало частину з них приєднатися до батьків в зарубіжних державах. Нинішня, ще більш гостра економічна криза, ускладнена обставинами воєнних дій, матиме за наслідок посилення орієнтації трудових мігрантів на об'єднання сімей поза Україною. Тим більше, що за роки роботи за кордоном багато з них зуміли врегулювати правове становище, налагодити соціальні зв'язки, забезпечити матеріальні і побутові умови, які дають змогу запросити сім'ю і є необхідними для отримання від країни перебування відповідного дозволу.

У зв'язку з цим можна передбачити ще одну важливу зміну в міграційній поведінці українців, що може кардинально позначитися на характері трудової міграції та її наслідках для розвитку країни. До сьогодні панівною моделлю міграційної поведінки була тимчасова сезонна міграція, яка, однак, має всі ознаки циркулярності, тобто неодноразової повторюваності. Обстеження Держстату 2012 р. показало, що середня тривалість відсутності мігранта в країні дорівнювала п'яти місяцям, а середня частота здійснення поїздок на заробітки – три поїздки впродовж 2,5 років спостереження. Довгострокові мігранти, які перебували (або планували перебувати) за кордоном понад 12 місяців, становили лише 14,1% всіх виявлених при обстеженні працівників-мігрантів. Короткі циркулярні виїзди практикувалися передовсім в сусідні країни – Польщу, Росію, Білорусь, Угорщину, Чехію. Тривалість передування в інших країнах була закономірно більшою.

Разом з тим на майбутнє можна передбачити поступову трансформацію частини короткотермінових циркулярних поїздок на більш тривалі, а також на еміграцію для постійного проживання. Цьому сприятимуть складні економічні та політичні обставини в країні, зміна складу працівників-мігрантів на користь фахівців, а також набутий працівниками-мігрантами досвід зарубіжних поїздок, їхня адаптація в країнах працевлаштування. Ознакою такої трансформації є помітне збільшення чисельності громадян України, які звертаються за дозволами на проживання (тимчасове, постійне) в зарубіжних країнах. Так, наприклад, за даними Міністерства внутрішніх справ Польщі в 2014 р. чисельність звернень українців за посвідкою на проживання збільшилася вдвічі, на тимчасове перебування – у півтора рази.

Сучасні трансформації міграційних процесів у світлі глибокої економічної кризи та війни можуть мати ще одну вкрай негативну складову. У разі, якщо припущення щодо наростання обсягів трудової міграції справедливе, та враховуючи політику країн призначення, які жорстко контролюють і обмежують в'їзд іноземців, передовсім некваліфікованих працівників, не виключено збільшення частки українців, які працюватимуть за кордоном без належних дозволів, тобто нелегально. Й сьогодні питома вага мігрантів без урегульованого статусу досить велика, хоча й зменшилася, якщо порівнювати ситуацію 2008 та 2012 рр.: 25,6% та 20,4% відповідно (за даними обстежень населення України щодо трудової міграції, здійснених Держстатом).

Найвищою в 2012 р. вона була в Польщі, Італії, Росії. Для українських працівників-мігрантів типовим є легальний в'їзд та перебування за кордоном, проте нелегальне працевлаштування. Про це свідчить й той факт, що під час обстеження 2012 р. частина мігрантів визнали, що працювали в зарубіжних державах маючи лише короткотермінові візи, які права на працевлаштування не дають. За таких умов запровадження безвізового режиму поїздок до ЄС може сприяти подальшому поширенню працевлаштування українців на «сірому» ринку праці впродовж дозволеного тримісячного протягом кожних півроку перебування. Опосередковано про можливість зростання обсягів нелегального працевлаштування за кордоном свідчить також й факт різкого збільшення

чисельності українців, які подають в зарубіжних державах клопотання про надання притулку. Зокрема, лише в Польщі протягом 2014 р. було подано 23 тис. таких клопотань. Більшість з них надходять не від утікачів із України, а від осіб, які вже перебували за кордоном і в такий спосіб намагаються використати ситуацію для набуття належного правового статусу.

Таким чином, оцінка можливого розвитку трудової міграції з України у короткотерміновій перспективі зводиться до такого: в умовах глибокої економічної кризи інтенсивність виїздів за кордон з метою працевлаштування може зрости; переорієнтація міграційного потоку із східного на західний напрямок пришвидшиться; склад працівників-мігрантів може зазнати змін в результаті збільшення серед них частки фахівців та молоді; панівна на сьогодні циркулярна модель трудової міграції може поступово трансформуватися на більш тривале, постійне перебування за кордоном; не виключено зростання нелегального сегменту трудової міграції з України.

3. Напрямки оптимізації трудової міграції в Україні

Працевдатне населення прагне покращання власного життя та добробуту власної родини, що найчастіше стає можливим завдяки реалізації власних професійних і особистих якостей під час роботи за найманням. Однак далеко не всіх влаштовують умови (передусім фінансові) їхньої праці, а тому шукають “кращої долі” на чужині, поповнюючи лави заробітчан. Оскільки ринок неспроможний упорядкувати рух трудових мігрантів і захистити їхні інтереси за кордоном, то міжнародні міграційні процеси потребують регулювання з боку держав, що беруть участь в обміні трудовими ресурсами.

В останні роки в Україні набули широкого розповсюдження міграційні процеси. Населення різних регіонів неоднаковою мірою залучена в міграційні процеси. Регіони, де в найбільшій мірі відбуваються міграції населення, зокрема працевдатного віку є такі: Південно-Східний -Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Харківська і Херсонська області. У цих регіонах інтенсивність міграційних процесів вища загальнодержавного рівня, причому має місце зближення міграційної ситуації в місті та селі.

Додатне сальдо міграції у міжрегіональному обміні населення відстежувалось у Харківській, Одеській, Івано-Франківській і Чернівецькій областях, що значною мірою зумовлено виконанням цими областями освітніх функцій. У АР Крим функціонування і модернізація туристичного і рекреаційного потенціалу сприяє додатному сальдо цього регіону. У інших регіонах (Вінницька, Кіровоградська, Львівська, Хмельницька області) від’ємне сальдо внутрішньої міграції поглиблювалось за рахунок процесів вибуття молоді на навчання і пошуку відповідних робочих місць за межами цих регіонів.

Найбільші втрати населення через міжрегіональний міграційний процес мають Луганська, Донецька, Херсонська, Сумська, Рівненська, Дніпропетровська, Тернопільська області, що обумовлюється, переважно,

прискореними тенденціями формування протилежних потоків міграції населення цих областей - зростання вибуття і скорочення прибуття.

Інтенсивність участі населення у міжміському обміні була вищою для слабоурбанізованих регіонів. Проте посилення зв'язків «місто-місто» було характерним для Києва, а також Київської, Чернігівської, Сумської, Львівської, Хмельницької і Волинської областей, що обумовлено як збільшенням переїздів між сусідніми областями (західного регіону), так і розширенням зони міграційних переміщень городян, зростанням їх прибуття до столиці. Для східного регіону залишатимуться характерними міцні зв'язки «село-місто» у міжрегіональному вимірі. Саме посилення ролі віддалених і послаблення значення близьких територій призводить до збільшення середньої відстані переміщень.

Проблеми безробіття та формування ефективної зайнятості населення регіонів залишаються актуальними в умовах сучасних соціально-економічних і політико-управлінських перетворень. В основному увага акцентується на неоднозначності цього явища для становлення стабільного українського суспільства, виділяються соціальні, політичні та економічні наслідки.

Розвиток внутрішніх трудових міграцій має значний вплив на функціонування українського суспільства. Незважаючи на багатоаспектність трудової міграції, деякі сторони цієї проблеми все ще залишаються невисвітленими. Однією з таких проблем є кількісна оцінка впливу трудової міграції на ринок праці України.

Внутрішня трудова міграція складається із двох її різновидів - міжрегіональної і внутрішньорегіональної (маятникова трудова міграція не враховується у зв'язку з тим, що вказані мігранти не змінюють місця свого проживання).

Внутрішні трудові міграції впливають на розвиток регіональних ринків праці України. При розгляді цього впливу можна припустити, що трудові мігранти за умови неможливості працевлаштування в межах своєї території поповнили б лави безробітних на місці проживання, отже, здійснювали б додаткове навантаження на ринок праці свого регіону. Окрім зниження

пропозиції робочої сили в регіоні проживання, наявність трудових міграцій чинить й інші види впливу на вітчизняний ринок праці. Частина колишніх мігрантів, що мають необхідні для життєдіяльності заощадження, стають неактивними, інші особи за рахунок своїх заробітків відкривають власну справу, створюючи нові робочі місця як для себе, так і для найманих працівників.

Визначити вплив внутрішніх трудових міграцій на розвиток ринку праці можна порівнюючи його фактичні показники з можливими, які були б зафіксовані за умови відсутності трудових міграцій.

Державна статистика надає інформацію щодо наступних показників, зокрема: чисельність економічно-активного населення, загальна чисельність безробітних, рівень загального безробіття, сальдо трудової внутрішньої міграції.

Джерелом первинних даних виступає обстеження з питань економічної активності населення, яке проводиться Держкомстатом України. У 2010 р. згідно з даними обстеження, чисельність економічно активного населення становила 22,051 млн. осіб, чисельність безробітних за відповідний період склала б 1,785 млн. осіб, рівень безробіття за методологією МОП – 8,1%. Оскільки рівень інформаційного забезпечення аналізу трудових міграцій залишає бажати кращого, для розрахунку впливу цього процесу на розвиток ринку праці можна використати лише оціночні показники.

Виходячи із припущення, що трудові мігранти майже на 100 відсотків потенційні безробітні, можна передбачити, що можлива загальна чисельність безробітних буде дорівнювати сумі фактичної чисельності безробітних і сальдо внутрішньої трудової міграції, звісно додаючи тільки модуль від'ємного сальдо міграції до фактичної чисельності безробітних. Додатне сальдо не приймається до уваги, оскільки наявність додатного сальдо свідчить, що в умовах відсутності трудової міграції тиск потенційних мігрантів – змінював би загальної чисельності безробітних в регіоні.

Для розрахунку рівня безробіття можливу (за відсутності внутрішньої трудової міграції) загальну чисельність безробітних було віднесено до

економічно активного населення. Розрахований таким чином рівень безробіття за методологією МОП відрізнявся від фактичного лише по Україні загалом, але в регіонах одержані суттєві відмінності.

Найбільше рівень безробіття за відсутності внутрішньої трудової міграції збільшився би у 12 регіонах України від 0,105% до 0,275%: зокрема, у Вінницькій, Львівській, Донецькій, Миколаївській, Хмельницькій, Черкаській, Луганській, Рівненській, Кіровоградській, Сумській, Тернопільській та Херсонській областях.

Підвищився би рівень безробіття (в межах від 0,027% до 0,089%) у Чернігівській, Запорізькій, Дніпропетровській, Волинській, Житомирській та Закарпатській областях.

Аналіз усіх типів трудових міграцій населення дозволяє стверджувати, що на ринку праці України суттєво погіршується стан і міра використання трудоресурсного потенціалу.

У деяких регіонах України все ще спостерігається скорочення чисельності економічно активного населення, зокрема зайнятого населення. У зв'язку з цим в Україні розробляються як разові, так і довгострокові програми щодо залучення тимчасових (на певний строк) і постійних мігрантів, яким може надаватися громадянство. Для реалізації таких програм формуються угоди між Україною і країнами походження іммігрантів (у першу чергу СНД).

На практиці Україна одержує від імміграції наступні позитивні наслідки:

1. У демографічній сфері імміграція частково компенсує явні скорочення й старіння населення.

2. В економічній частково задовольняє попит на таку робочу силу, що залучається для виконання робіт із низькою оплатою й у важких умовах. Іммігранти можуть заповнювати непрестижні сектори ринку праці, зокрема послуги в комунальній сфері, будівництво, роздрібна торгівля тощо.

3. У гуманітарній сфері імміграція передбачає знайомство й взаємозв'язок із культурою інших національностей, надання притулку особам, які переслідуються на своїй батьківщині.

Разом із тим імміграції притаманні ризики й небезпека:

1. В економічних відносинах - головна загроза неконтрольований і зростаючий вплив на ринок праці. Роботодавці створюють штучний дефіцит кадрів шляхом встановлення низьких ставок оплати праці: «свої» не йдуть, а «приїжджі» згодні на будь-які умови.

2. Зростання ворожості - на взаємини іммігрантів з корінним населенням неоднозначно впливають властиві тим і іншим етностереотипи та етнофобії.

3. Загострення конфліктів і криміногенність. Конфлікти розвертаються між іммігрантами і місцевими кримінальними групами.

4. Менш гостро протікають конфлікти між самими іммігрантами. Проте саме цей напрямок створює масштабний конфліктогенний простір у більшості регіонів.

5. Самосегрегація іммігрантів. Конфлікто-генність із корінним суспільством, реальна дискримінація (економічна, соціальна, етнічна) трудящих- іммігрантів спонукає їх виробляти свої норми соціальної самоорганізації.

6. Зовнішня трудова імміграція неминуче буде супроводжуватися ризиками виникнення напруженості й потенційних конфліктів у різних сферах громадського життя.

З огляду на актуальність і складність проблеми, назріла необхідність розробки й реалізації концепції державної міграційної політики, з чітко визначеними механізмами регулювання кількісного і якісного складу трудящих-іммігрантів. При цьому має зростати регулююча роль держави. В іншому випадку в суспільстві наростатиме невизначеність, поширюватиметься ідеологія конфлікту й грубої сили.

Таким чином, ми розглянули основні характерні риси, що притаманні цьому загальносвітовому процесу. Безумовно, що сама міграція як процес має об'єктивний характер, а наслідки цього процесу є як позитивні, так і негативні.

ВИСНОВКИ

Проведені узагальнення публікацій і результати власних досліджень за даною проблематикою дозволяють стверджувати, що реалізація державної політики щодо трудових мігрантів передбачає використання відповідних методів і засобів регуляторного впливу:

- адміністративних: установлення лімітів і квот на в'їзд (виїзд) трудових мігрантів; збільшення квот для працевлаштування українців у тих країнах, з якими договори вже укладено міждержавні угоди; контроль зовнішньої міграції робочої сили; упорядкування процесу виїзду з України трудових мігрантів; нагляд і контроль за виконанням законодавства в міграційній сфері; примусове видворення іноземців та осіб без громадянства; примусове проведення медичного обстеження; адміністративні стягнення, дисциплінарні стягнення та стягнення, що накладаються в адміністративному порядку на юридичних осіб.
- економічних: розроблення системи зарахування часу роботи за кордоном у трудовий стаж; запровадження митних пільг для трудових мігрантів на ввезення інвестиційних товарів; надання дозволу на безмитне ввезення з-за кордону основних засобів для організації власної справи; надання пільг мігрантам, які вкладають валютні заощадження у розвиток малого бізнесу; збереження можливості вільної конвертації валют; бюджетне фінансування проведення заходів із протидії нелегальній міграції; встановлення пільгових тарифів на інвалютні перекази трудових мігрантів; створення вигідних умов для спрямування грошових переказів, що надходять в Україну від трудових мігрантів через систему банківських установ під контролем НБУ, узгодження цього процесу зі страховим пенсійним законодавством; створення системи акумулювання і залучення коштів мігрантів до інвестиційного процесу; надання можливості мігрантам здійснювати пенсійні внески в Україні;

- – нормативно-правових: Конституція України, кодекси України; закони України, укази Президента України, постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України та Верховної Ради України; накази й розпорядження Міністерства закордонних справ України, Державної міграційної служби України, інших центральних органів державної влади, проведення експертизи законодавчих і нормативних актів економічно розвинених країн; ратифікація більшості основних міжнародних документів у сфері трудової міграції (у т. ч. протидії примусовій праці); визначення можливостей упровадження міжнародного досвіду в регулюванні соціально-трудова відносин в Україні; приєднання до відповідних конвенцій Міжнародної організації праці з питань захисту прав працівників-мігрантів, статей Європейської соціальної хартії (оновленої); удосконалення законодавчого регулювання міграційних питань, насамперед трудової і вимушеної міграції, міграції у формі малого прикордонного руху, виїзду з України громадян України, в'їзду в Україну іноземців та осіб без громадянства з метою працевлаштування, навчання, відпочинку, запровадження інститутів допоміжного та тимчасового захисту;
- організаційних: ведення реєстраційних обліків трудових мігрантів, які працюють за межами України; створення агентств із працевлаштування українських громадян за кордоном; переговори з країнами-реципієнтами, особливо тими, у яких сконцентровано основні потоки міграції, про підписання міждержавних угод про взаємне визнання стажу; моніторинг міжнародних угод; організація структурних осередків влаштування вимушених мігрантів; організація необхідних санітарно-епідеміологічних умов для мігрантів; обстеження житлових, службових, виробничих та інших приміщень, території і земельних ділянок, що використовуються для розміщення та проживання (перебування) мігрантів;
- соціально-психологічних: активізація почуття патріотизму і причетності; формування української національної ідеї, гордості за Українську державу, що протидіятиме еміграційним настановам; заохочення до

повернення на Батьківщину; покращання умов для отримання доходів і проведення дозвілля; збереження національних, родинних та інших традицій; формування в сучасного покоління нових соціальних, моральних і національних цінностей; підвищення законслухняності й соціальної відповідальності трудових мігрантів; моральне стимулювання; відновлення сімейних цінностей, збереження морального здоров'я сім'ї, підвищення свідомого батьківства й запобігання соціальному сирітству; сприяння поліпшенню іміджу України як привабливого місця для життя населення та ведення бізнесу.

На підставі результатів дослідження сутнісних характеристик вживаного поняттєвого апарату дістало подальшого розвитку поняття “трудова міграція”, яке слід тлумачити як тимчасове переміщення працездатного населення в інші населенні пункти (у т. ч. за кордон) задля отримання вищих трудових доходів і самореалізації. Реалізація державної політики щодо трудових мігрантів передбачає використання комплексу методів і засобів регуляторного впливу. Подальші наукові розвідки мають бути зосереджені на розробленні рекомендацій з удосконалення механізмів державної міграційної політики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Пазюк О. Вплив трудової міграції на стан функціонування ринку праці України [Текст] / Україна: аспекти праці - №8, 2011.
2. Колос С.М. Фактори впливу на міграційні процеси в Україні [Текст] / Вісник Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля - № 16 (205), 2013.
3. Восточное партнерство: Панель по вопросам миграции и убежища [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.soderkoping.org.ua.
4. Міграція в Україні: факти і цифри [Електронний ресурс]. Звіт представництва МОМ в Україні – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf
5. Державна служба статистики України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
6. Міграція як чинник розвитку в Україні. – К.: МОМ, 2016. [Електронний ресурс]. – Режим доступу – http://www.iom.org.ua/sites/default/files/mom_migraciya_yak_chynnyk_rozvytku_v_ukrayini.pdf.
7. Блюк Н З. Термінологія та понятійна характеристика трудової міграції населення в Україні [Текст] // Митна справа. 2015. № 2. С. 118–124.
8. Виценец Т. Н. Механизм регулирования миграционных процессов [Текст] // Актуальні проблеми економіки - 2015. - № 5.- С. 346–350.
9. Порядок проведення заходів щодо здійснення нагляду та контролю за виконанням законодавства в міграційній сфері: Наказ МВС України, Міністерства соціальної політики України, Міністерства науки і освіти України від 4 верес. 2013 р. № 850/536/1226. . [Електронний ресурс]. – Режим доступу – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show>.
10. Решетилова Г. І. Сутність категорій “трудова міграція” й “міграційних рух населення” [Текст] // Глобальні та національні проблеми економіки. 2014. № 2. С. 999–1003.

- 11.* Тахтарова К. А Розвиток трудової міграції в системі міжнародних трудових комунікацій: методол. аспект [Текст]// Вісник Приазов. держ. техн. ун-ту. (Серія “Економічні науки“). 2015. Вип. 29. С. 37–45.